

Yoshlarga sof islom ma'rifatini tanitish va ularni yot g'oyalar
ta'siridan asrashda Shayx Muhammad Sodiq
Muhammad Yusuf asarlarining o'rni
peshqadamilmijurnali.uz

Faxriddin Nosirjonov

*O'zR FA Tarix instituti kichik ilmiy xodimi,
Bobur nomli xalqaro jamoat fondining matbuot kotibi,
fondning Toshkent bo'limi boshlig'i*

https://doi.org/10.57033/Peshqadam_Karvoni-2026/1/18

SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUF – MUHADDIS OLIM

Annotatsiya. Ushbu maqolada Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning muhaddis olim sifatidagi ilmiy merosi tahlil qilinadi. Xususan, allomaning hadis ilmini rivojlantirishdagi xizmatlari, “Mustalahul hadis” hamda “Hadis va hayot” asarlarining ilmiy va ma'rifiy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, hadis ilmini o'zbek tilida ommalashtirish, hadis manbalarini tarjima va sharhlash, shogirdlar tayyorlash hamda sof islomiy ma'rifatni targ'ib etish borasidagi faoliyati ilmiy jihatdan baholanadi.

Kalit so'zlar: Hadis ilmi, muhaddislik, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Mustalahul hadis, Hadis va hayot, hadis manbalari, sof islom ma'rifati, diniy savodsizlik, radikal g'oyalarning oldini olish, hadis sharhi.

Abstract. This article analyzes the scholarly legacy of Shaykh Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf as a prominent hadith scholar. Particular attention is given to his contributions to the development of hadith studies, as well as the scientific and educational significance of his works *Mustalah al-Hadith* and *Hadith and Life*. The study also examines his efforts in popularizing hadith sciences in the Uzbek language, translating and interpreting classical hadith sources, educating future scholars, and promoting authentic Islamic enlightenment. His role in strengthening religious literacy and preventing the spread of radical and divisive ideologies is also highlighted.

Keywords: Hadith studies, hadith scholarship, Shaykh Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, *Mustalah al-Hadith*, *Hadith and Life*, hadith sources, authentic Islamic enlightenment, religious literacy, prevention of radical ideologies, hadith commentary.

KIRISH

Hadis ilmi islom ilmlari majmuasida Qur'on tafsiridan keyin eng muhim o'rinlardan birini egallaydi. Chunki hadislar Payg'ambar (s.a.v.)ning so'zlari, amallari va taqriralaridan iborat bo'lib, ular Qur'oni karimdan keyingi ikkinchi asosiy manba sifatida musulmonlarning diniy va huquqiy hayotini tartibga soladi. Hadis ilmi nafaqat diniy marosimlar, balki

ijtimoiy, axloqiy va huquqiy munosabatlarni ham belgilab beruvchi manba sifatida musulmon jamiyatining hayotida beqiyos ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan, hadis ilmi bilan shug'ullanish, uni to'g'ri anglash va kelajak avlodga yetkazish islom tarixida eng sharaflil va mas'uliyatli vazifalardan biri hisoblangan.

Hadis ilmi Qur'on oyatlarining amaliy sharhi sifatida musulmonlar hayotida muhim rol o'ynaydi. Qur'onda umumiy tarzda bayon qilingan ko'plab hukmlar hadislar orqali tafsilotli izohlanadi. Masalan, namoz, zakot, ro'za va haj kabi ibodatlarining tartibi, shartlari va tafsilotlari hadislar orqali aniqlanadi. Shu sababli hadis ilmi fiqh ilmi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, fiqhiy hukmlarning asosiy dalillaridan biri hisoblanadi. Hadis ilmi nafaqat diniy amallarni, balki axloqiy qadriyatlarni ham shakllantiradi. Payg'ambar (s.a.v.)ning axloqiy fazilatlarini, odob-axloq haqidagi ko'rsatmalari hadislar orqali bugungi kungacha yetib kelgan.

Hadis ilmi islomning dastlabki davrlaridan boshlab shakllangan. Sahobalar Rasulullohning (s.a.v.) so'z va amallarini yodlab, keyingi avlodlarga yetkazganlar. Keyinchalik hadislarni to'plash, tartibga solish va tasniflash ishlari boshlangan. Imom al-Buxoriy, Imom Muslim, Abu Dovud, Termiziy, Nasoiy, Ibn Moja kabi buyuk muhaddislar hadis ilmini mukammal darajaga yetkazib, sahih hadis to'plamlarini yaratdilar. Bu asarlar musulmonlar uchun eng ishonchli manba sifatida qabul qilinib, fiqhiy hukmlarning asosiy dalillaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Hadis ilmining rivojida isnod (rivoyat zanjiri) va matn tanqidi kabi uslublar ishlab chiqildi. Bu uslublar hadislarning sahihligini aniqlashda muhim vosita bo'lib, ilmiy yondashuvning eng mashhur namunalaridan biridir.

Hadislar musulmon jamiyatining ijtimoiy hayotini tartibga solishda ham muhim rol o'ynaydi. Payg'ambarning (s.a.v.) adolat, halollik, mehr-shafqat, qo'shnichilik, oila va jamiyat munosabatlari haqidagi ko'rsatmalari hadislar orqali bizgacha yetib kelgan. Bu ko'rsatmalar musulmon jamiyatining axloqiy va huquqiy asoslarini mustahkamlashda beqiyos ahamiyatga ega. Hadis ilmi nafaqat diniy marosimlarni, balki insoniy qadriyatlarni ham shakllantiradi. Shu bois hadis ilmi musulmonlarning ma'naviy-ma'rifiy hayotida tayanch ustunlardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda hadis ilmi nafaqat diniy sohada, balki ilmiy tadqiqotlarda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hadislarni ilmiy asosda o'rganish, ularning sahihligini aniqlash va zamonaviy hayotga tatbiq etish masalalari dolzarbdir. Hadis ilmi orqali musulmonlar Qur'onni chuqurroq anglaydilar, fiqhiy hukmlarni to'g'ri tatbiq etadilar va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydilar. Shu bois

hadis ilmi zamonaviy davrda ham musulmon jamiyatining ma'naviy va huquqiy hayotida muhim o'rin tutmoqda.

Hadis ilmini rivojlantirishda muhaddis olimlarning xizmatlari beqiyosdir. Ular hadislarni to'plash, tartibga solish, sahihligini aniqlash va kelajak avlodga yetkazishda ulkan fidoyilik ko'rsatgan. Muhaddis olimlar Qur'on va hadisni chuqur o'rganib, musulmonlar uchun amaliy yo'l-yo'riqlar ko'rsatgan. Ularning ilmiy merosi asrlar davomida musulmon jamiyatining diniy va huquqiy hayotini boshqarib kelmoqda. Shu bois muhaddis olimlarning xizmatlarini e'tirof etish va ularning ilmiy merosini o'rganish bugungi kunda ham dolzarbdir.

Muhaddis va faqih olimlar hadisni farqli ta'riflaganlar. Muhaddislar "Hadis – Rasululloh (s.a.v.) va sahobalarning aytgan gaplari, fe'llari, holatlari hamda taqrirlari" (Zakariyo Ansoriy, 1088:41) deyishgan. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf ham "Mustalahul hadis" asarida mazkur ta'rifni biroz farqli keltirganini guvohi bo'lamiz. Ta'rif quyidagicha: "Nabiy (s.a.v.)dan qolgan gap, ish, taqrir, xalqiy (tana tuzilishi), xulqiy sifatlar va tarjimai holga tegishli ma'lumotlar hadis yoki sunnatdir (Qarang: Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2019:27).

Faqihlar esa "Payg'ambar (s.a.v.)ning so'zlari, harakatlari, holatlari, (ixtiyoriy) va taqrirlari – hadis sanaladi" deb ta'rif berishgan. Hadis ilmini yoki hadislarni o'rganish bo'yicha klassik va zamonaviy adabiyotlar talaygina. Ammo ularning ichida o'zbek tilida yozilgan asarlar sifatida ko'pchilik Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning asarlarini biladi. O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasining "Islomshunoslik" ta'lim yo'nalishi bakalavriyat bosqichida ta'lim olganimizda dastlab, "Islomshunoslikka kirish" fanidan xorijda va O'zbekistonda yaratilgan hadis ilmiga doir ko'plab asarlar bilan tanishib chiqilgan edi. Akademiyaning "Islomshunoslik va islom sivilizatsiyasini o'rganish ICESCO" kafedrasini mudiri, dotsent Muhabbatxon Agzamova ustozimiz bizga fazilatli shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning "Mustalahul hadis", "Hadis va hayot" (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2011) asarlari, Imom Buxoriyning "Adab al-mufrad" asarini "Odoblar xazinasini" (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2020) nomi bilan o'zbek tiliga qilgan tarjimasi, "Oltin silsila" rukni bilan shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hamda zamonamiz olimlari tahriri ostida nashr qilingan "Sahihul Buxoriy" (Oltin silsila: Sahihul Buxoriy, 2021), "Sahihi Muslim" asarlarining tarjima va sharhlari haqida ma'lumotlar berib yaqindan tanishtirgan.

“Islomshunoslik”, “hadisshunoslik” yo‘nalishlari bo‘yicha ta’lim olayotgan talabalar uchun alloma tomonidan yozilgan asarlar sohaga doir dastlabki bilim va tushunchalarni shakllantirishda tavsiya qilinayotgan adabiyotlar ro‘yxatidan o‘rin egallagan.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf ko‘plab asarlar muallifi bo‘lishi bilan birga, qimmatli tarjimalarni ham amalga oshirgan. Hadis ilmiga doir muhim asarlardan biri bo‘lgan shayx Muhammad Avvomaning “Faqih imomlar ixtilofida hadisi sharifning o‘rni” (Shayx Muhammad Avvoma, 2018) kitobi ham shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf tomonidan tarjima qilingan. Bu asar hadis ilmida muhim bo‘lishi bilan birga, fiqh ilmi uchun ham ahamiyatli manbalardandir. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf Imom Buxoriy nomidagi Toshkent islom insituti o‘qituvchisi, prorektori lavozimlarida faoliyat olib borgan kezlarda ko‘plab shogirdlarga saboq bergan. Marhum muftiy, shayx Usmonxon Temurxon o‘g‘li Samarqandiy, shayxulislom Olloshukur Poshshozoda kabi olimlar shular jumlasidandir. Shayx Usmonxon Temurxon o‘g‘li Samarqandiyning “Sunnat va hadis” (Usmonxon ibn Temurxon Alimov, 2012) asarining ta’lif etilishi ham shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning maslahatlari asosida amalga oshirilganligi tabiiy holat. Yana shu kabi ta’lim olgan olimlar ham “Oltin silsila” loyihasida tarjimon va ishchi guruh a’zolari sifatida ishtirok etishib, hadis ilmi manbalarini xalqimizga yetkazish yo‘lida xizmat qilishgan. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hadis ilmiga doir asarlar yozish va tarjima qilishdan tashqari, faoliyatini davom ettira oladigan shogirdlar ham yetishtira olgan muhaddis olim edi.

Muallif “Mustalahul hadis” kitobida mustalahul hadis ilmining tarixi, mustalahul hadis ilmidagi yangilanish, mustalahul hadis ilmiga oid dastlabki ta’riflarlar xususida ilmiy asosli ma’lumotlarni keltirgan. Kitob to‘rt bobdan iborat bo‘lib, birinchi bobda (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2019:34) xabar hamda xabarning bizgacha yetib kelishi jihatidan taqsimlanishi, jumhurning yo‘li, mutavotir xabar, ohod xabarlar, hanafiylarning yo‘li, ohod xabarning qismlari, ohod xabarning yo‘llari soniga ko‘ra qismlari, mashhur, istilohiy bo‘lmagan mashhur, istilohiy bo‘lmagan mashhurning turlari, aziz va aziz hadisning sanadi, g‘arib, ohod xabarning quvvati va zaifligiga qarab taqsimlanishi, maqbul xabar, maqbul xabarning qismlari, sahih, sahih lig‘oyrihi, Imom Buxoriy, Imom Muslim, Imom Abu Dovud, Imom Termiziy, Imom Nasoiy, Imom Ibn Moja, Imom Molik, Imom Ahmad ibn Hanbal, Imom Dorimiy, Imom Hokim, Imom Xuzayma, Imom Doraqutniy, Imom Ibn Hibbon va ularning sahih to‘plamlari, hasan

hadis va hasan lig'oyrihi, qo'llab-quvvatlovchi omillar bilan shakllangan maqbul ohod xabarlar, maqbul xabarning amal qilinadigan va amal qilinmaydigan turlariga taqsimlanishi, muhkam va muxtalaful hadis, hadisning nosix va mansuxi, mardud xabar, mardud xabar va uning rad qilinish sabablari, zaif haqida ma'lumotlar ilmiy asosi bilan keltirilgan. Mazkur bob uch bo'limdan tashkil topgan bo'lib, ikkinchi bo'lim sanaddagi tushib qolish sababli mardud bo'lgan xabar mazvusi bilan boshlangan. Davomida zohir tushishning turlari, maullaq, mursal hadis, sahobiyning mursali, mo'zal hadis, munqote' hadis, "maxfiy tushib qolish"ning turlari, mudallas hadis, shayxlarni tadliys qilish, maxfiy mursal, munqote' hadisga qo'shiladiganlar, mu'an'an, muannan mavzulari bayon qilingan. Uchinchi bo'limda roviy jarh qilingani sababli rad qilingan xabar, mavzu', matruk, munkar, ma'ruf, shoz va mahfuz hadislar, mu'allal, ishonchli roviylarga xilof qilish, mudraj, maqlub hadis, "al-mazyidu fi muttasilil asanid" – orasi kesilmagan isnodlarga qo'shimcha, muztorib hadis, musahhaf, Hofiz ibn Hajarning taqsimoti, roviyni tanimaslik, bid'at, su'ulul hifz (yodlash qobiliyatining yomonligi), xabarning nisbat berilgan shaxsga qarab taqsimlanishi, hadisi qudsiy, hadisi qudsiy bilan Qu'ron orasidagi farq, marfu', mavquf, maqtu', maqbul va mardud orasidagi mushtarak xabarlarining boshqa turlari, musnad, muttasil, ishonchli roviylarning ziyodalari, e'tibor, mutobe', shohid, mutoba'a kabi turlarni va muhim istelohlar haqida ma'lumot berish orqali hadis ilmining nozik jihatlarigacha tushuntirib bera olgan.

Ikkinchi bob rivoyati maqbul qilinadigan shaxslarning sifatleri mavzusi bilan boshlangan. So'ngra hadis uchun haq olgan kishining rivoyatining hukmi, hadisni aytib, keyin unutib qo'ygan kishining rivoyatining hukmi, jarh va ta'dil kitoblari haqida umumiy tushuncha, jarh va ta'dilning martabalari mavzulari bilan davom ettirilgan.

Uchinchi bob rivoyat, uning odoblari, uni zobt qilish kayfiyati haqida yozilgan. Unda rivoyatni zabt qilish kayfiyati va uni tahammul qilish yo'llari, hadisni eshitish va tahammul qilish kayfiyati va zobt etish sifati, tahammul yo'llari va ado qilish siyg'alari, shayxning lafzidan eshitish, shayxning huzurida qiroat qilish, ijozat, munovala, kitoba, e'lom, vasiyat, vijoda, hadisni yozish, zobt qilish va borada kitob tasnif qilish, hadis rivoyatining sifati, hadisning g'aribi, rivoyat odoblari, muhaddisning odoblari, hadis o'rganuvchining odoblari haqida mufasssal ma'lumotlarni manbalari bilan keltirilgan.

Isnod va unga bog'liq narsalar haqida to'rtinchi bobda ma'lumotlar ochiqalanadi. Mazkur bobda isnodning nozik jihatleri, oliy va nozil isnod, musalsal, akobirning asog'irdan

(kattalarning kichiklardan) rivoyat qilishi, otalarning bolalaridan qilgan rivoyatlari, bolalarning otalaridan qilgan rivoyatlari, mudabbaj va aqroning rivoyati, sobiq va lohiq, roviylarni bilish, sahobalarning barchasining odilligi, tobe'nlarni tanish, aka-ukalar va opa-singillarni bilish, muttaliq va muftariqni, mu'talif va muxtalifni, mutashobihni, mubhalni, mubhamotni, vuhdonni bilish, bir necha ism yoki turli sifatlar bilan zikr qilingan kishini, ism, kunya va laqablardan fard (yolg'iz) bo'lganlarni, kunyalari bilan mashhur bo'lgan odamlarning ismlarini bilish, laqablarni bilish haqidagi ilm, otasidan boshqasiga nisbat berilganlarni, sirtqi ma'nosiga xilof bo'lgan nasablarni, roviylarning tarixlarini, siqolardan ixtilot bo'lganlarni bilish, ulamo va roviylarning tabaqalarini bilish ilmi, mavlo roviylar va ulamolarni bilish, roviylardan qay biri ishonchli, qay biri zaif ekanini bilish ilmi, roviylarning vatanlarini bilish haqidagi ilmlar xususida manbalar bilan asoslangan holda kerakli ma'lumotlar, xulosalar taqdim etilgan.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yufufning "Mustalahul hadis" asarining manbaviy asoslari sifatida avvalo Qur'oni karim, Imom Muhammad ibn Ismoil Buxoriyning "Sahihul Buxoriy", Ibn Hajar Asqaloniyni Fathul borii sharhu Sahihul Buxoriy", Imom Muslim ibn Hajjoj Qushayriyning "Sahihul Muslim", Sulaymon ibn Ash'as Sijistoniyni "Sunani Abu Dovud", Muhammad ibn Iso Termiziyni "Sunani Termiziy", Muhammad al-Muborakfuriyni "Tuhfatul Ahvaziy bi sharhi jami'it Termiziy", Muhammad ibn Yazid Qazviniyni "Sunani ibn Moja", Imom Doraqutningning "Sunani Doraqutniy", Hokim Naysoburiyni "Mustadrak alas-sahihayni", Xatib Bag'dodiyning "Tarixu Bag'dod", Suyutiyni "Tadribur-roviy fi sharhi taqribun-Navaviy", Imom Navaviyni "at-Taqrib", Abu Abdulloh Muhammad ibn Idris Shofei'iyning "ar-Risola" asarlarini zikr qilish mumkin. Shu kabi umumiy 28 ta mo'tabar va hadis ilmida mashhur bo'lgan, har bir hadis ilmi bilan shug'ullanuvchi shaxs murojaat qiladigan asarlar manba vazifasini o'tagan. Olim 400 sahifaga yaqin bo'lgan asarni yozish uchun ko'plab sohaga doir asarlarni yanada sinchiklab o'rganib, har biriga murojaat qilishiga to'g'ri kelgan. Bu ham o'z navbatida "Mustalahul hadis" kitobining manbaviy asoslarini ko'rsatish bilan birga, uning ilmiy qiymati va ahamiyatini belgilab beradi. Masalan, "musalsal" atamasini tushintirishda muallif avval uning lug'aviy ma'nosini, so'ngra muhaddis olimlar nazdidagi istilohiy ma'nosini keltirib o'tadi. Quyidagi misol orqali yanada yaqindan tanishish mumkin:

"Musalsal"ning ta'rifi: "Musalsal" so'zi lug'atda "as-silsilatu" masdaridan olingan ismi maf'ul bo'lib, bir narsaning boshqasi bilan bog'lanishi, ulanishiga nisbatan aytiladi.

Mana shundan arablar temir zanjirni ham "silsila" deyishadi. Bunday nom bog'lanishdagi o'xshashligi nuqati nazaridan kelib chiqqan.

"Mustalahul hadis" ilmi ulamolarining istilohida: "Musalsal" deb hadisning roviylari sanaddagi roviylarning yoxud rivoyatning sifati yoki holatini birin-ketin takrorlab kelishlariga aytiladi".

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf tomonidan chop ettirilgan ko'p jildli "Hadis va hayot" kitobi hayotiy hadislarni o'ziga jam qilish bilan birga hadis ilmi, uning tarixi, yirik muhaddislar va ularning asarlari haqidagi keng ma'lumotlarni o'zida jam qilgan. 2003 yildan boshlab jild raqamlari bo'yicha emas, balki hadis mavzularining dolzarbligi navbati bo'yicha nashr etib borilgan 39 jilddan iborat bu kitobda hadislar sharh va izohlar bilan keltirilgan. Muallif 39 jilddan iborat "Hadis va hayot" asarini mashhur alloma, Qohiradagi „al-Azhar“ universiteti o'qituvchisi bo'lgan shayx Mansur Ali Nosifning "At-toj al-jome' lil-usul fi ahadiysur Rasul" (Rasul (s.a.v.)ning hadislaridan asllarni jam qiluvchi toj") deb nomlangan ulkan kitobiga sharh sifatida ta'lif qilgan. Asar jildlari muqaddima, islom va imon, niyat, ixlos, ilm, namoz, zakot, ro'za, olamlarga rahmat payg'ambar, Qur'on fazilatlar, zuhd va raqoiqlar, adab, ansorlar roziyallohu anhum, nubuvvat xonadoni xonimlari, yaxshilik va axloq kabi maxsus nom ostida, mavzuga aloqador hadislar batafsil sharhlanib nashr etilgan. Muallif dastlab hadisning rivoyat qilgan roviy haqida ma'lumotlar berib, so'ngra hadisning arab tilidagi matni va uning o'zbek tiliga qilingan tarjimasini keltirgan. So'ngra hadisning vorid bo'lishi sababi va o'ziga xos jihatlari, hadisdan olinadigan foydalar, bugungi kundagi ahamiyatini ko'rsatib bergan holda sharhlagan. Ushbu asar keng kitobxonlar ommasini tomonidan yuqori baholanib, hali-hamon hadislarni o'rganish bo'yicha sevimli adabiyotlardan biri sifatida mutolaa qilib kelinmoqda. Asar bir necha bor chop etildi va kitobxonlarga yetib bordi.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf muhaddis olim sifatida hadis ilmiga doir asarlar yozish, tarjima qilish, sharhlash bilangina cheklanib qolgani yo'q. Qur'on ilmlari, tafsir, aqida, fiqh, usulul fiqh, tasavvuf, islom tarixiga doir asarlarida ham hadislardan manba yoki dalil o'laroq foydalangan. Barcha asarlarining avvalida bitilganidek, fazilatli shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning va alloma misolida diyorimiz musulmonlarining maqsadi "Ahli sunna val jamoa mazhabi asosida pok aqida va musaffo islomga intilish, Qur'on va sunnatni o'rganib amal qilish, islom ma'rifatini

taratish, salafi solih – ulug' mujtahidlarga ergashish, kengbag'irlik va birodarlik ruhini tarqatish, diniy savodsizlikni tugatish, ixtilof va fiqachilikka barham berish, mutaassiblik va bid'at-xurofotlarni yo'qotish"dir.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning muhaddis olim sifatidagi ilmiy merosi hadis ilmining nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganish, ularni xalqimizga yaqinlashtirish va zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirishda beqiyos ahamiyat kasb etishi ko'rib chiqildi. U zotning "Mustalahul hadis" asari hadis ilmining eng nozik masalalarini xabarlarning turlari, rivoyatning sifati, jarh va ta'dil, isnodning darajalari, roviylarning tabaqalari va odoblari kabi murakkab mavzularni mukammal tarzda yoritib, o'zbek tilida ilmiy asoslangan manba yaratdi. Bu asar hadis ilmini o'rganayotgan talabalar va tadqiqotchilar uchun metodologik qo'llanma vazifasini o'taydi.

Shayxning "Hadis va hayot" kitobi esa hadislarni faqat rivoyat qilish bilan cheklanmay, ularni hayotiy voqealar, axloqiy qadriyatlar va zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan bog'lab sharhlash orqali keng kitobxonlar ommasiga yaqinlashtirdi. Bu yondashuv hadis ilmini faqat nazariy bilim emas, balki amaliy hayotga tatbiq etiladigan ma'naviy dastur sifatida ko'rsatdi. Ayniqsa, hadislarning sharh va izohlar bilan keltirilishi, roviylar haqida ma'lumot berilishi, ularning bugungi kundagi ahamiyatini ko'rsatib berilishi asarni xalq orasida sevimli manbaga aylantirdi.

Muhaddis olim sifatida Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning xizmatlari faqat asarlar yozish va tarjima qilish bilan cheklanib qolmadi. U ilmiy maktab yaratdi, shogirdlar yetishtirdi va o'zi kabi olimlar bilan birgalikda hadis ilmini davom ettira oladigan avlodni tarbiyaladi. Bu jihat uning ilmiy merosini yanada barqaror va davomiy qildi. Shuningdek, Qur'on tafsiri, fiqh, aqida, tasavvuf va tarixiy asarlarida ham hadislarni asosiy dalil sifatida qo'llashi, hadis ilmini boshqa islomshunoslik fanlari bilan uzviy bog'lab o'rganishga imkon berdi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hadis ilmini o'zbek tilida mukammal tarzda yoritgan, uni xalqimizga yaqinlashtirgan va zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirgan yirik muhaddis olimdir. U zotning asarlari hadis ilmini o'rganishda nazariy va amaliy jihatdan tayanch manba bo'lib, kelajak avlod uchun ilmiy maktab vazifasini o'taydi. Shu bois, Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufni hadis ilmini xalqimizga yetkazgan, uni hayotiy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan va ilmiy merosini davom ettira oladigan shogirdlar yetishtirgan muhaddis olim sifatida e'tirof etish mumkin.

XULOSA

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hadis ilmini o'zbek tilida tizimli ravishda yoritgan, uni xalqimizning ma'naviy hayotiga yaqinlashtirgan va zamonaviy ehtiyojlar bilan uyg'unlashtirgan yirik muhaddis olimdir. Uning "Mustalahul hadis" asari hadis ilmining nazariy asoslarini chuqur va ilmiy tarzda bayon qilgan bo'lsa, "Hadis va hayot" turkumi hadislarning amaliy mazmunini keng kitobxonlar ommasiga yetkazishga xizmat qildi. Alloma nafaqat hadislarni tarjima va sharhlash, balki ilmiy maktab yaratish, shogirdlar tayyorlash va hadis ilmini xalq orasida ommalashtirish orqali ham ulkan xizmat ko'rsatdi. Uning ilmiy merosi bugungi kunda sof islom ma'rifatini targ'ib etish, diniy savodsizlikka barham berish, yot va radikal g'oyalarning oldini olish hamda Qur'on va sunnat asosida sog'lom diniy tafakkurni shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bois Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning hadis ilmi rivojiga qo'shgan hissasi nafaqat O'zbekiston, balki butun musulmon olami ilmiy merosining muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi.

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zakariyo Ansoriy. (1088). Fath al-Baqiy bi sharh "Alfiya" al-Iroqiy. – Bayrut: Dar Ibn Hazm. 1-nashr.
2. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. (2019). Mustalahul hadis. Toshkent: "Hilol-Nashr".
3. Tohir ibn Jazoiriy. Tavjih un-nazor ila usulil asar. Abdul Fattoh Abu G'udda tahriri ostida. – Bayrut: 1-nashr. J. 1. – B. 37.
4. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Hadis va hayot. 1-jild. – Toshkent: "Sharq", 2011. – 184 b.
5. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Odoblar xazinasi. 1-jild. – Toshkent: "Hilol-Nashr", 2020. – 528 b.
6. Oltin silsila: Sahihul Buxoriy. 1-jild. – Toshkent: "Hilol-Nashr", 2021. – 672 b.
7. Shayx Muhammad Avvoma. Faqih imomlar ixtilofida hadisi sharifning o'rni. Tarjimon: shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. – Toshkent: "Hilol-Nashr", 2018. – 224 b.
8. Usmonxon ibn Temurxon Alimov. Sunnat va hadis. Mas'ul muharrir: Y.Fozilov. – Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2012. – 88 b.